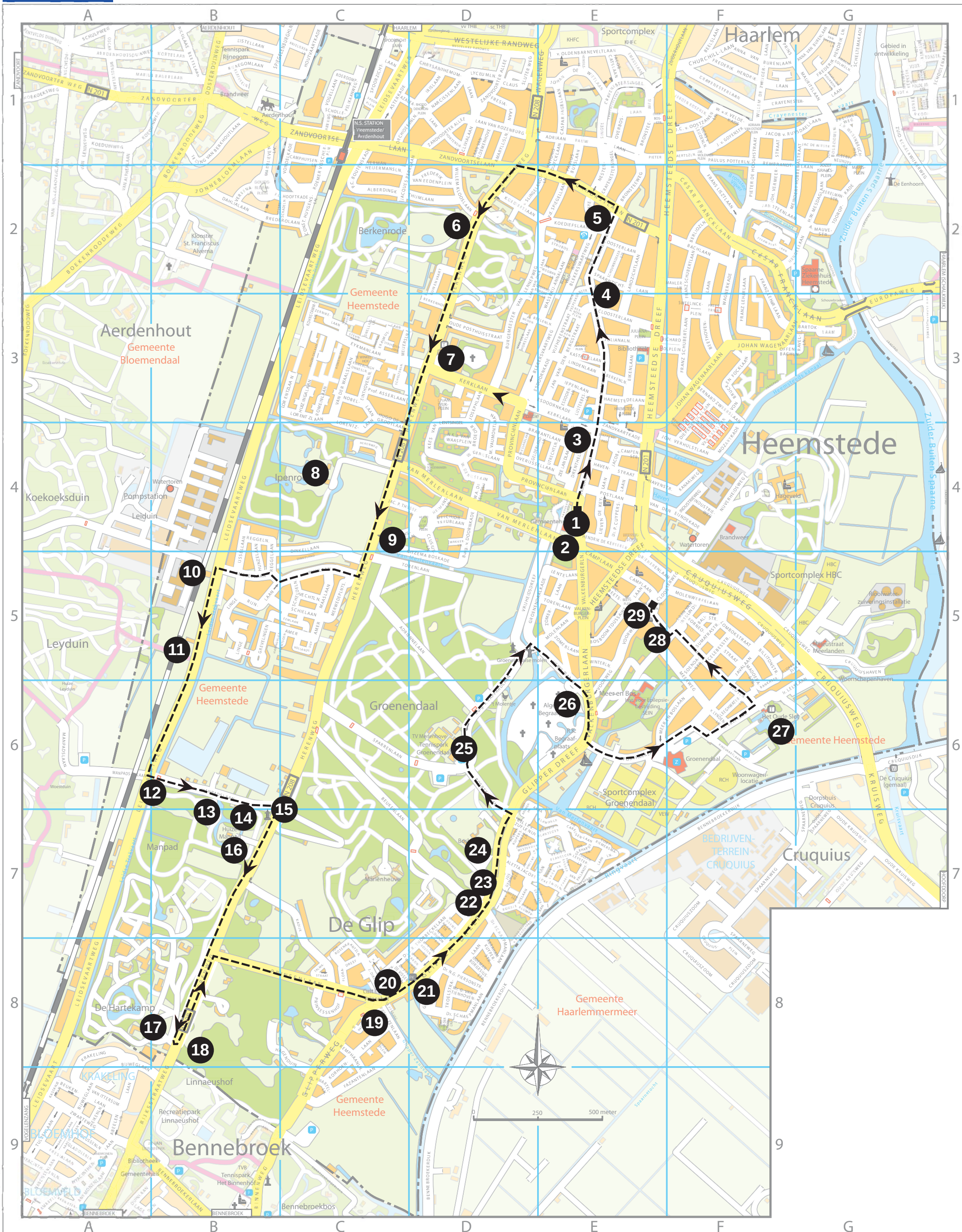

FIETSRROUTE HEEMSTEEDSE MONUMENTEN

De vele monumenten in Heemstede leveren een belangrijke bijdrage aan de uitstraling van onze gemeente. Heemstede heeft maar liefst 83 rijksmonumenten, 29 provinciale en 48 gemeentelijke monumenten. Ze zijn als het ware een visitekaartje waar we graag de aandacht op vestigen.

Van sommige van deze monumenten kent u waarschijnlijk het bestaan al. Maar er zijn ongetwijfeld ook monumenten die minder bekend zijn, hoewel u er waarschijnlijk onbewust al vele malen langs bent gekomen. Met een deel van die bekende en minder bekende monumenten brengen wij u via deze fietsroute graag in contact.

De route duurt ongeveer twee uur en start bij het raadhuis aan het Raadhuisplein. Met behulp van de bijgevoegde plattegrond kunt u de route volgen. De route eindigt op het Wilhelminaplein.

We starten bij het Raadhuis **(1)** op het Raadhuisplein. Het Raadhuis is in 1906 in eclectische bouwstijl gebouwd door de architecten Cuypers, Stuyt en Etmans. Zij baseerden zich bij hun ontwerp op de Nederlandse raadhuizen uit het begin van de 18^e eeuw.

Op de hoeken van het balkon ziet u zittende leeuwen met wapenschilden, links van Nederland, rechts van de provincie Noord-Holland. Op de boog op de topgevel is een zittende leeuw aangebracht met een wapenschild waarop initialen zijn aangebracht. Dit zijn waarschijnlijk de initialen van Jhr. Mr. D.E. van Lennep, die op 18 augustus 1906 de eerste steen heeft gelegd voor de bouw van het raadhuis.

Naast het huidige raadhuis ligt 'Overlaan' **(2)** Raadhuisplein 9. Overlaan is reeds genoemd als buitenplaats in het jaar 1677, maar is mogelijk nog ouder. Het huidige gebouw dateert uit het begin van de 19de

eeuw. Het heeft dienst gedaan als raadhuis(je) van Heemstede van 1855 tot 1906 en werd als zodanig verhuurd aan de gemeente Heemstede. In 1990 is het ingrijpend opgeknapt en momenteel in gebruik als woonhuis.

Fiets vanaf het Raadhuis linksaf het Raadhuysplein op; u rijdt dan de Raadhuysstraat in, links voor de IJzerenbrug over de Zandvaart bevindt zich café de Eerste Aanleg. **(3)**

De naam Eerste Aanleg verwijst naar de ligging nabij de Zandvaart en Blekersvaart en waarschijnlijk ook naar een verre voorganger met dezelfde naam. Hier konden beurtschippers het eerst aanleggen met hun ladingen duinzand en later wasgoed. Vanaf 1926 neemt het vrachtverkeer deze taak over.

Verder fietsend over de Binnenweg passeert u op nummer 160 het voormalige postkantoor **(4)**.

Aan de muur van het (voormalige) postkantoor is een plastiek – Le Printemps - bevestigd van de hand van Carel Kneulman.

Aan het einde van de Binnenweg daar waar de Bronsteeweg begint, bevindt zich aan de linkerkant het huis met beelden **(5)** op Bronsteeweg nr 3. Deze beelden, twee knielende arbeiders, zijn de modellen van de bronzen figuren die

geplaatst zijn op het graf van de staatsman ds. A.S. Talma op het kerkhof te Bennebroek. De beelden zijn van de hand van de beeldhouwer D. Wolbers.

Bij de kruising met de Lankhorstlaan gaat u linksaf de Lanckhorstlaan op. U fietst door tot aan de kruising met de Herenweg. Daar slaat u linksaf het fietspad van de Herenweg op.

Aan uw rechterhand ziet u op Herenweg nummer 133 de buitenplaats Berkenrode **(6)**. Het hoofdhuis van Berkenrode is van belang vanwege de beeldbepalende ligging aan de

Herenweg. Het gebouw met zijn koepel, ingangspartij en de belendende bebouwing heeft architectuur-historische waarde als voorbeeld van een statig huis in neoclassicistische stijl uit omstreeks 1800. De buitenplaats Berkenrode heeft historisch betekenis vanwege de hoge ouderdom (van oorsprong middeleeuws) en de plaats in de lokale historie als voormalige ambachtsheerlijkheid. Ook zijn er archeologische resten van het middeleeuwse kasteel aanwezig en heeft de tuin waarde als vroeg landschappelijke parkaanleg waarin nog 18^e eeuwse onderdelen zijn behouden.

Fiets door over de Herenweg, op de rotonde op de hoek van de Kerklaan ziet u aan uw linkerhand de Heilige Bavokerk. In deze kerk staat een orgel in classicistische stijl, gemaakt door de bekende Amsterdamse orgelbouwer Leonard van den Brink **(7)**. Op het orgel staat een tijdvers te lezen "LaVDate eVM eXVIltantes In CantlbVs aC organIs" ("Looft hem vol vreugde met zang en instrument"), waarvan de hoofdletters Romeinse cijfers zijn die, bij elkaar opgeteld, het jaartal 1833 opleveren. Dit is het bouwjaar van het orgel.

U vervolgt uw weg rechtdoor over de Herenweg.

Op nummer 63 van de Herenweg treft u de buitenplaats Ipenrode aan **(8)**.

Vanaf circa 1600 kochten welvarende inwoners (met name handelaars en bankiers) uit Haarlem en Amsterdam langs de Herenweg boerderijen met grond, die zij vervolgens verbouwden tot statige buitenplaatsen. Deze buitenplaatsen bewoonden zij uitsluitend in de zomerperiode.

In 1650 had Heemstede 28 van die buitenplaatsen. Nu zijn er nog 8 over, onder andere de buitenplaats Ipenrode. De huidige buitenplaats bestaat uit een hoofdgebouw, een koetshuis, een tuinmanswoning, een dienstwoning en een park met weide en oprijlaan.

Fiets verder langs de Herenweg. Aan de overkant ziet u op nummer 40 het woonhuis "Le Tigre" **(9)**.

Dit woonhuis werd in 1935 gebouwd door architect J. van Bleijswijk Sombeek. De opdrachtgever heeft jarenlang in Indië gewoond. Dit is te zien in de keuze van de bouwstijl: gelijksoortige panden werden in die jaren in Bandoeng gebouwd. Voor de architect was het een unieke gelegenheid om "modern" te bouwen in plaats van bakstenen villa's met rieten kappen waar in die tijd in Nederland de voorkeur naar uitging.

In "Le Tigre" zijn elementen terug te vinden ontleend aan de Nieuwe Zakelijkheid, zoals de stalen kozijnen en witte bepleistering en het benadrukken van verticalen en horizontalen in het ontwerp.

Voorbij de stoplichten slaat u rechtsaf de Rijnlaan in. Via de Amstellaan komt u aan op Amstelbrug. Steek deze over en sla linksaf de Leidsevaartweg op.

Op nummer 73, tegenover de Amstelbrug, bevindt zich het Pompstation Leiduin **(10)**. Dit pompstation is onderdeel van het eerste Nederlandse waterleidingcomplex.

In 1853 werd in het duingebied een kanaal gegraven met een lengte van 3,5 kilometer, een breedte van 13 meter en een diepte van 3,5 meter. Het water werd met behulp van stoommachines door een lang buizenstelsel van gietijzeren pijpen naar Amsterdam gepompt. Op 12 december 1853 konden de Amsterdammers voor het eerst, bij de Willemspoort aan het Haarlemmerplein, een emmertje water kopen à raison van 1 cent per emmer.

Verder fietsend langs de Leidsevaartweg treft u op nummer 57 t/m 67 een complex van dienstwoningen aan **(11)**, in 1855 gebouwd voor de huisvesting van arbeiders van het

waterleidingcomplex. Het middengedeelte bestond oorspronkelijk uit een smederij en een timmermanswerkplaats, maar is in 1926 verbouwd tot twee woningen.

Vervolg uw route lang de Leidsevaartweg. Na enige tijd ziet u links een bruggetje. Als u dit bruggetje overgaat, komt u op het Manpadslaan.

Aan uw rechterhand vindt u op nummer 7 een woning genaamd De Kapel **(12)**.

Vermoed wordt dat hier in de 18^e eeuw een schuilkerk voor katholieken gevestigd is geweest. De naam kan ook een maskering zijn geweest voor een zonder vergunning werkende kroeg annex bordeel. Ver van de bebouwde kom en bovendien strategisch gelegen, niet ver van de Herenweg en nabij de trekvaart.

Fiets vervolgens de Manpadslaan verder af. Achtereenvolgens ziet u aan uw rechterkant eerst de houten brug **(13)** en hierna de slangenmuur **(14)** van de buitenplaats Huis te Manpad.

Deze 18^e eeuwse slangenmuur, die een lengte heeft van 205 meter, is zeldzaam; er zijn in heel Nederland nog slechts 5 slangenmuren. De slangenvorm heeft als voordeel dat er geen steunberen nodig zijn. Een slangenmuur is gebouwd in een golvende lijn gebouwd zodat vruchtbomen er beschut tegenaan kunnen groeien.

Vervolg uw weg langs de Manpadslaan. In 1817 werd door de familie Van Lennep, bewoners van buitenplaats Huis te Manpad, op de hoek van de Manpadslaan en de Herenweg een gedenknaald **(15)** geplaatst. De gedenknaald heeft de vorm van een hardstenen obelisk op sokkel, voorzien van wapens en een opschrift. De gedenknaald was bedoeld als herinnering aan twee veldslagen. In 1304 zouden hier de Vlamingen, die Haarlem bedreigden, verpletterend verslagen zijn.

En in 1573 werd hier volgens de overlevering het Hollandse bevrijdingsleger voor de belegerde stad Haarlem volledig in de pan gehakt door de Spanjaarden.

U slaat rechtsaf de Herenweg op. Op nummer 9 ziet u de toegang tot de buitenplaats Huis te Manpad **(16)**.

Het Huis te Manpad is waarschijnlijk in het tweede kwartaal van de 17^e eeuw gebouwd. Het is een uitstekend en zeldzaam voorbeeld van een historische buitenplaats die nog een tamelijk compleet beeld geeft van haar oorspronkelijke functies. De buitenplaats omvat maar liefst 16 rijksmonumenten waaronder het hoofdhuis, het park in historische landschapsstijl, het toegangshek, de oranjerie met dienstwoningen en een ijskelder.

Oranjerieën dienden om 's winters sinaasappelboompjes en andere uitheemse boompjes en gewassen die in parken van buitenplaatsen stonden te beschermen tegen de kou. Het waren ruimtes met hoge deuren om de bomen rechtstandig naar binnen en buiten te kunnen brengen. De grote ramen, die altijd op het zuiden gericht waren, zorgden voor voldoende licht.

's Winters hakten de tuinmannen ijs uit de vijvers of schepten sneeuw. In de ingewikkeld aangelegde ijskelders met dikke muren werd op een laag stro het ijs bewaard. In een goede ijskelder bleef het ijs wel twee zomers goed. Dit ijs werd gebruikt om dranken te koelen en consumptie-ijs te maken. Vaak waren de bewoners van een buitenplaats ook wel zo vriendelijk ijs af te staan ten behoeve van koortsige zieken in het dorp.

Grenzend aan Huis te Manpad treft u op nummer 5 van de Herenweg buitenplaats De Hartekamp **(17)** aan.

In 1662 kocht Hendrik van de Camp, een Amsterdamse koopman, een eenvoudige boerenhofstede genaamd Thorenvliet voor ruim 8.000 gulden. Hij wijzigde de naam in Hartekamp, waarschijnlijk omdat er in dit gebied herten leefden en hij op deze wijze zijn naam kon verbinden aan het landgoed.

In de loop der eeuwen is De Hartekamp vaak van eigenaar veranderd en werd het een buitenplaats met grote allure, omringd door tuinen ontworpen door de bekende tuinarchitect J.D. Zocher jr. (1791-1870).

George Clifford jr, eigenaar van De Hartekamp tussen 1727 en 1760 was liefhebber en verzamelaar van allerlei exotische bloemen en vruchten. In de tuin van De Hartekamp stonden in die tijd meer dan 2000 verschillende plantensoorten. En in kassen kweekte hij onder andere cactussen, orchideeën tulpenbomen en zelfs kokospalmen en bananenbomen.

Bovendien was er in die tijd op De Hartekamp een grote menagerie (privé-dierentuin) met papegaaien, tijgers, boa's, zebra's, kangoeroes en apen.

In 1921 werd De Hartekamp aangekocht door de vermogende weduwe Catalina von Panwitz-Roth, die het huis uitbreidde met de naar voren springende zijpaviljoens.

In deze jaren gold De Hartekamp - in de volksmond "het paleis" genaamd - als een centrum van kunstschaten en royalty, waar onder meer de verdreven Duitse keizer Wilhelm II regelmatig logeerde.

Sinds 1952 is De Hartekamp in gebruik als instelling voor verstandelijk en meervoudig gehandicapten.

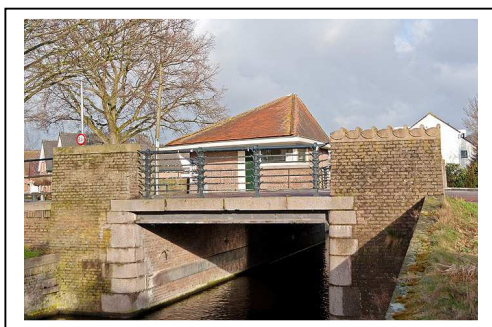
Steek na bezichtiging van De Hartekamp de weg over, u ziet dan de doorkijk naar de Overplaats **(18)**, een deel van het vroegere landgoed Hartenkamp, waar ooit de beroemde geleerde Linnaeus planten bestudeerde. Het is een niet al te groot wandelbos op een strandwal met gazons. De bomen zijn er oud en eerbiedwaardig en er is opvallend veel reliëf.

Op de top van de heuvel heeft een theekoepel gestaan deze is helaas door vandalisme verloren gegaan. In het voorjaar van 2012 wordt met de bouw van een nieuwe Theekoepel de oude

glorie in ere hersteld. Fiets vervolgens een stukje terug over de Herenweg. U slaat rechtsaf de Prinsenlaan in.

Aan het eind van deze laan ziet u aan uw rechterkant de woningen op nr. 70 en 72 van de Glipperweg. **(19)**.

De woning op nummer 70 is een pand met topgevel uit de 18^e eeuw. Het pand op nummer 72 heeft een witgepleisterd topgeveltje en dateert uit de 17^e eeuw.

Aan uw linkerkant ziet u de Glipperbrug **(20)**. Al in de 17^e eeuw was hier een brug aanwezig over de Glipperzandvaart. Dergelijke vaarten zijn in de 17^e eeuw gegraven om het zand van afgegraven duinen naar elders te kunnen vervoeren. De huidige

brug is in 1933 gebouwd en is een representatief en goed voorbeeld van een brug gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School.

Naast de brug ziet u een voormalig tramhuisje. Over de Glipperweg reed sinds 1881 de stoomtram tussen Haarlem en Leiden. Na 1932 is de stoomtram vervangen door de elektrische tram. Per 1949 behoorde de tram tot het verleden.

Ga de brug over en vervolg uw weg over de Glipperdreef. Al snel ziet u op nummer 96 de molen van Höcker **(21)**.

Vanouds had elk dorp van betekenis een korenmolen voor de lokale meelvoorziening. Zo ook Heemstede. Rond 1650 stond hier al een houten windkorenmolen die in 1760 door de huidige molen werd vervangen. Later werd er naast de molen een stoommaalderij gebouwd. Deze breidde zich meer en meer uit, waardoor het zwaartepunt van activiteiten geleidelijk verschoof van windmolen naar eigentijdse meelfabriek. De windmolen kwam in verval, waarna in de vorige eeuw (jaren '30) de onttakeling volgde. De ontwikkeling in de meelbranche had tot

gevolg dat in de jaren '80 van de vorige eeuw vervolgens het gehele bedrijf werd opgeheven.

De incomplete molen van Höcker wordt in de volksmond ook wel aangeduid als "De Nachtegaal".

Fiets verder langs de Glipperdreef. Na enige tijd ziet u aan uw linkerkant op nummer 193 e.v. de buitenplaats Meer en Berg **(22)**.

De buitenplaats Meer en Berg dateert uit 1635. Meer en Berg was in de 17^e eeuw een landgoed met enig aanzien: het hoofdhuis had goudleer behang en het terrein was versierd met loden beelden en marmeren en hardstenen vazen. De buitenplaats is vervolgens eeuwenlang aan veranderingen onderhevig geweest. Wat resteert, is het voormalige koetshuis, het dienstgebouw, de koepel en het portiershuisje van de buitenplaats.

Op Glipperdreef 205 ziet u landhuis "Meerzicht" **(23)**. Dit is het restant van het 17^e eeuwse hoofdhuis van de buitenplaats Meer en Berg.

Naast landhuis Meerzicht ligt op nummer 209 de buitenplaats Bosbeek **(24)**.

U slaat vervolgens links de Bosbeeklaan in tot u bij Landgoed Groenendaal **(25)** komt.

Van de voormalige buitenplaats Groenendaal is alleen de dienstwoning en het Koetshuis uit de 18^e eeuw (twee gedeelten

plus koetsierswoning) overgebleven. Dit laatste is thans in gebruik als restaurant.

Opvallend is de Leidse tolpoort bij de ingang van het tennispark naast het restaurant. De tolpoort dateert uit 1695 en stond op de hoek van de Leidsche Vaart en de Zandvoortselaan. Toen in 1925 bij de aanleg van de spoorweghalte de oude huizen, inclusief het tolhuis,

ter verbreding van de weg werden gesloopt, moest ook de tolpoort als offer aan het verkeer vallen. De poort heeft in 1930 een nieuwe bestemming gekregen als toegangspoort tot het tennispark.

Fiets vervolgens over de Burgemeester van Rappardlaan langs het molentje van Groenendaal en sla rechtsaf de Herfstlaan op.

Op nummer 1 bevindt zich de Algemene begraafplaats **(26)**. De begraafplaats is in 1928 door J.D. Zocher aangelegd. Op de begraafplaats bevinden zich enkele provinciale monumenten: het grafmonument van de familie Van Lennep, het graf van Muller-Rivet, de grafkapel van de familie Van Vollenhoven en, tot slot, het graf Verschuier-Brandts.

Het grafmonument van de familie Van Lennep stelt Jeanne van Lennep voor (overleden toen ze pas 30 jaar was), die zit op een bankje dat begroeid is met klimop.

Bij grafmonumenten is de klimop symbool voor onsterfelijkheid en van vriendschap tot in de dood. De vrouw is afgebeeld met kleding en een kapsel dat kenmerkend is voor de mode uit het begin van de 20^e eeuw.

Het graf van Muller-Rivet uit 1881 bestaat uit een liggende, marmeren zerk met daarachter een met een doodskleed gesluerde obelisk als symbool van het plotseling afgebroken

leven. Het grafmonument is een zeldzaam voorbeeld van een 19^e eeuwse marmeren graftekening.

De grafkapel van de familie Van Vollenhoven uit 1874 is gebouwd naar voorbeeld van een Romeinse tempel. Het graf van Van Verschuer-Brants, bewoners van De Hartekamp, is een kindersarcofaag ter nagedachtenis van de enige zoon van de familie die in 1847 op 7-jarige leeftijd was gestorven.

Sla rechtsaf de Glipperdreef op en neem vervolgens de eerste afslag naar links. U bevindt zich op de Sportparklaan. Nadat u het Sportcentrum Groenendaal bent gepasseerd, slaat u rechtsaf de Ringvaartlaan op. Sla vervolgens linksaf en fiets door tot u aan uw rechterhand het Slot Heemstede **(27)** ziet liggen.

Het Huis te Heemstede, zoals Het Oude Slot ooit heette, kent een bewogen geschiedenis. Het is gebouwd rond 1300, maar vervolgens verschillende keren verwoest en weer opgebouwd.

In 1392 werd jonkvrouw Aleida van Poelgeest, minnares van Hertog Albrecht van Beieren, vermoord. Jan van Heemstede, heer van Heemstede en bewoner van Het Oude Slot, werd als een van de aanstichters gezien. Na de moord op Aleida van Poelgeest deden er allerlei vreemde verhalen de ronde over Het Slot van Heemstede. Zo was er een put waarvan het water regelmatig bloedrood gekleurd werd. En veel bijgelovige bewoners zagen in het riet dat rond het kasteel slot lag vaak een witte vrouw.

Na het vallen van de duisternis verscheen ze daar, gehuld in een wit kleed, met een bebloed hoofd in haar hand. Dit volksgeloof heeft lang stand gehouden. Nog in het begin van de 20^e eeuw durfden krantenjongens in het donker geen kranten te bezorgen bij de bewoners van het Oude Slot uit angst deze dame te ontmoeten.

Adriaan Pauw is de bekendste bewoner van het slot. Hij woonde er vanaf 1621 en liet het slot verfraaien met torens,

poorten en galerijen. Zo werd het van een verwaarloosd middeleeuws kasteel tot renaissance lusthof. Ter gelegenheid van de Vrede van Munster, waar Adriaan Pauw als raadspensionaris aanwezig was, liet hij in 1648 de Vredesbrug (Pons Pacis) en de Duivenpoort bouwen.

In 1810 is het Oude Slot gesloopt door burgemeester Jan Dolleman. Alleen de Vredesbrug, de Duivenpoort en het koetshuis links van de ingang bleven behouden.

Het koetshuis werd in 1978 door de gemeente Heemstede in gebruik genomen als theater en expositieruimte. Recent wordt het Oude Slot verhuurd aan een commerciële exploitant.

Vervolg uw route. Via de Slotlaan en de Timorstraat bereikt u de Achterweg.

Op de hoek, Achterweg 11 **(28)**, treft u een villa uit 1868 aan die tot 1951 heeft gediend als pastorie van de Nederlands Hervormde Gemeente. Het is een representatief en zeldzaam voorbeeld van villabouw uit het derde kwartaal van de 19^e eeuw in de classicistische-italianiserende bouwstijl.

Wanneer u de Achterweg uitrijdt, bereikt u het Wilhelminaplein.

Voor 1898 heette dit plein Dorpsplein. Ter gelegenheid van de troonsbestijging van Koningin Wilhelmina is de naam van het plein veranderd in Wilhelminaplein. In dit eeuwenoude centrum van Heemstede staat de Oude Kerk **(29)**.

De kerk, in 1623 in opdracht van Adriaan Pauw gebouwd, staat op de fundamenten van een aan de Maagd Maria gewijde kapel uit de 13e eeuw.

In de kerk vindt u de marmeren graftombe van Adriaan Pauw, gebeeldhouwd door Rombout Verhulst. Fraai is onder andere de vergulde tulp als helmteken. Adriaan Pauw was in zijn tijd de enige bezitter van de Semper Augustus, een kostbare tulpsort, waarvoor tijdens de tulpenwindhandel voor één, in de tuin van Het Oude Slot gekweekte bol, 1000 gulden werd betaald.

Op een zwarte marmeren plaat zijn de belangrijkste verdiensten van Adriaan Pauw gegraveerd.

De dichter en schrijver Nicolaas Beets was in de periode 1840 tot 1854 predikant in deze kerk.

Op nummer 4a van het Wilhelminaplein ziet u een herinnering aan de vroegere stalhouderij van de familie Van Schagen.

Het motto van het bedrijf was: “Aan Ruiter en Koetsier een paard, een Pleisterplaats en Stalling Waard”. De eigenaar F.P. van Schagen droeg altijd een hoge hoed en heette daarom “De Lord”. Dokters, notarissen en andere notabelen maakten graag gebruik van de stalhouderij.

Hiermee bent u aan het einde gekomen van de fietsroute langs Heemstedse monumenten.